

Pottery workshops and agricultural productions

STUDIES ON THE
RURAL WORLD IN
THE ROMAN PERIOD

2

La vall de Cabrera de Mar. Focus inicial de la producció vitivinícola a la Laietània

Albert Martín Menéndez
Ajuntament de Cabrera de Mar

Joaquim García Roselló
Patronat Municipal de Cultura - Ajuntament de Mataró

ABSTRACT

In the mid 2nd century BC, or perhaps a little earlier, the changes experienced by the Iberian population in Laietania were already considerable and complex. One of the best known aspects of this was the beginning of the systematic occupation of lands on the coastal plain. These zones, which in earlier times had basically been visited only to collect natural resources, were now transformed into a richly productive area. The agricultural colonisation of the coastal plain meant not only the recovery, preparation and exploitation of its fertile soil but also the progressive establishment of stable human settlements, urban as well as rural. One of the areas where archaeology is providing the most clear and tangible evidence of this is the valley of Cabrera de Mar.

KEY WORDS: Laietania, Iberian population, Romanisation, viticulture, amphorae.

RESUM

A la Laietània, cap a mitjan segle II aC, o potser un poc abans, els canvis experimentats pel poblament ibèric eren ja considerables i complexos. L'inici de l'ocupació sistemàtica dels territoris situats a les zones de la plana litoral va ser un dels fets més notoris. Aquestes zones, que en el període anterior havien estat freqüentades bàsicament per captar-hi recursos naturals, es va transformar, en aquesta etapa, en una àrea de producció rica. La colonització agrícola de la plana litoral no només va significar la recuperació, la preparació i l'explotació de les seves terres fèrtils, sinó també la implantació progressiva d'assentaments humans estables, tant de caire urbà com de caire rural. Un dels indrets on l'arqueologia està evidenciant de manera més tangible i manifesta aquestes transformacions estructurals és la vall de Cabrera de Mar.

PARAULES CLAU: Laietània, Població ibèrica, romanització, viticultura, àmfores.

En treballs anteriors (Martín Menéndez, 2000; García Roselló/Martín Menéndez/Cela, 2000; Martín Menéndez/García Roselló, 2002) ja vàrem posar de manifest el paper fonamental que el complex arqueològic de ca l'Arnau - can Mateu (Cabrera de Mar) havia d'haver tingut en el procés de romanització de la Laietània. No obstant això, en aquests darrers anys s'han produït a la vall de Cabrera de Mar noves troballes que complementen i alhora puntualitzen la visió que es tenia en aquell moment d'aquesta problemàtica i també de la seva relació amb el món rural circumdant.

Els treballs efectuats el 1999 i el 2002 al jaciment de can Benet, situat a uns cent metres al sud de can Mateu, van permetre la localització d'un carrer que separava un grup d'habitacions d'aspecte més aviat modest, situades al seu cantó nord, i les restes d'una luxosa *domus* al cantó sud, de la qual vàrem poder documentar més de 200 m², amb un mínim de vuit àmbits, dels quals sis estaven pavimentats amb *opus signinum* tessel·lat. La datació de tot el conjunt és contemporània a la del jaciment de ca l'Arnau - can Mateu. Poc més tard, el 2005, es va poder excavar un petit grup de construccions situades al cantó oriental de la riera, que varen evidenciar per primer cop l'existència d'hàbitat en aquest indret per la mateixa època.

Al nord del jaciment de ca l'Arnau i al mateix cantó occidental de la riera, s'ha produït una situació similar, ja que primer l'any 1999 i després l'any 2006 es van efectuar al barri de la Guardiola tot un seguit d'intervencions que han posat de manifest que el conjunt arqueològic de ca l'Arnau s'estén almenys uns cent metres riera amunt. Però, a més, una intervenció feta el 2003 a la parcel·la de can Masriera, situada davant de la Guardiola però al cantó oriental de la riera, va permetre la documentació d'unes estructures més aviat malmeses, que interpretem de manera provisional com a part de la façana d'un possible temple de tipus itàlic. Aquesta troballa tampoc no s'ha donat a conèixer, però durant els treballs d'excavació es va fer palesa també la seva contemporaneïtat amb el conjunt de ca l'Arnau.

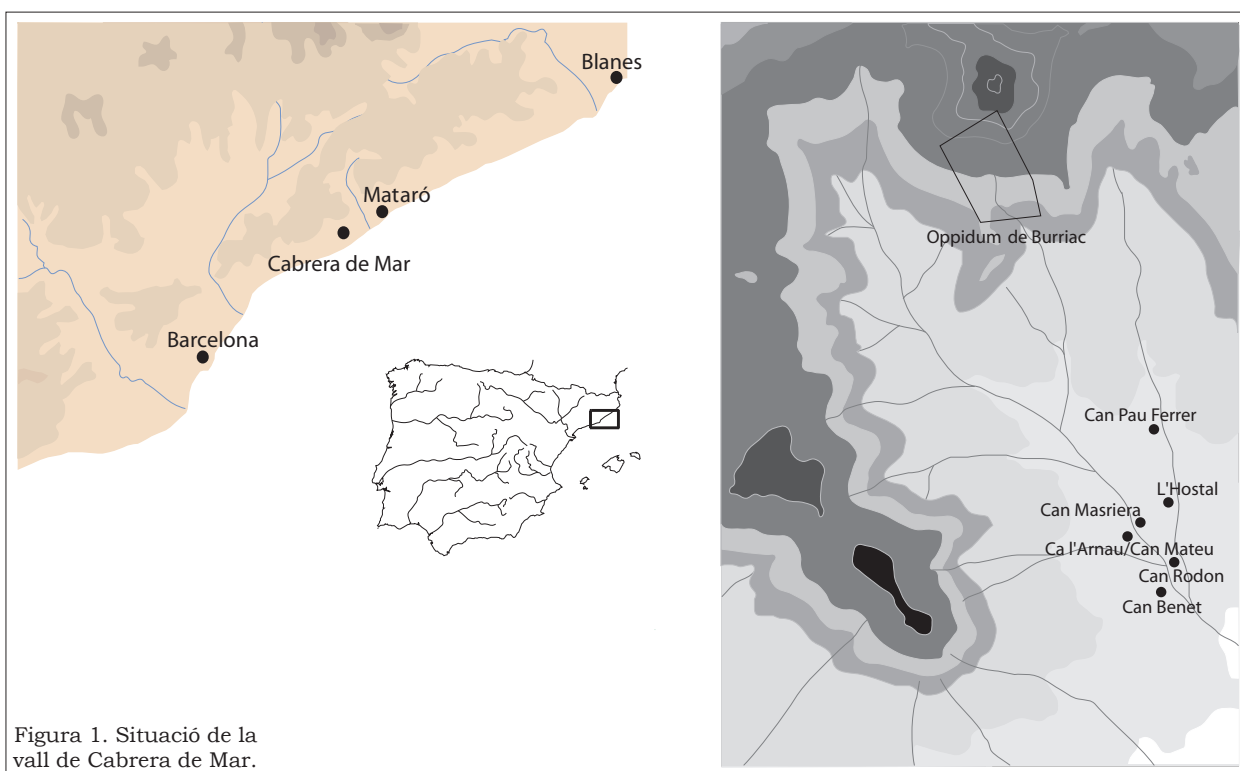

Figura 1. Situació de la vall de Cabrera de Mar.

Represa de l'estudi

Davant d'aquest estat de la qüestió, s'imposava un estudi més aprofundit, amb l'ajut d'analítiques de les pastes dels diferents tipus ceràmics, per tal d'escatir si van poder ser fabricats o no a la terrisseria de la vil·la.

Sota l'estança 6 (fig. 1), M. Ribas havia excavat un forn de fabricació d'àmfores (fig. 2, 1), que ell havia interpretat com un sistema de calefacció de les estances que s'hi sobreposen. En les excavacions de l'any 1982 se'n va trobar l'extrem nord (paret 51). Es tracta d'un forn del tipus II c de Cuomo di Caprio (1985), tipus que, segons Tremoleda (1995) és el segon més freqüent de les comarques de Girona. Un cop es va anul·lar el seu ús, amb la construcció de les estances residencials al seu damunt, moltes restes del taller de terrissaire i fins trossos del mateix forn van anar a parar als estrats de la nova construcció. Els testimonis d'aquesta indústria són molt abundosos en els estrats de sorres de base de la construcció, UE 50=66=98=102=19=118=145, 541 i 578, així com en els estrats de reompliment de les trinxeres de fonamentació de l'edificació que es va aixecar sobre el taller de terrissaire. Hi abunda molt l'àmfora crua, cremada, els trossos d'argila, alguns dels quals amb les marques dels dits dels terrissaires, trossos de paret de forn, elements separadors d'àmfores al forn, etc. El predomini de la forma Pascual 1 en comparació amb els pocs fragments trobats de la Dressel 2-4 i un sol fragment de Laietana 1 o Tarraconense 2 situen el moment inicial del taller no abans del 30 o 40 aC, i el moment final, proper al canvi d'era. Això coincideix amb la cronologia estratigràfica de la inutilització del taller cap al 15 aC. Els materials residuals, que remunten a les ceràmiques de vernís negre campaniana A tardana i campaniana B, trobats tant dins d'aquests estrats com en tota

Figura 2. Planta del centre productor d'àmfores de ca l'Arnau. La part desconeguda apareix tramada.

L'aportació més interessant, però, ha estat feta aquest darrer any 2006, al nord de la masia de can Rodon, també al cantó oriental de la riera i just davant del jaciment de ca l'Arnau. Els treballs de delimitació del jaciment, que encara no es poden donar per acabats, han permès documentar una superfície construïda de quasi 2.500 m² que s'articula a banda i banda d'un carrer de més de cinc metres d'amplada que marxa en sentit nord-sud. La cronologia del conjunt és similar a la del jaciment de ca l'Arnau, sobretot pel que fa al moment d'abandó, entorn del primer quart del segle I aC. Per sobre s'hi va dipositar un estrat d'aportació al·luvial potent, al damunt del qual es van bastir, ja al segle I dC, unes estructures —en un estat de conservació molt precari— que en alguns punts aprofiten murs de contenció més antics i que creiem que corresponen a parts d'una instal·lació relacionada amb la fabricació d'àmfores per a vi, tal com sembla que evidencien les restes ceràmiques que s'hi han trobat.

Val a dir que aquest nou jaciment ofereix evidències clares de la seva continuïtat estructural en totes direccions menys vers l'est, lloc on ha d'haver estat tallat per l'obertura d'un vial modern. En aquest aspecte, hem d'esmentar que cap al nord arriba a tocar el jaciment de l'Hostal i que el seu extrem est se situa a només una trentena de metres de distància del jaciment de Mas Català, fet que ens fa revisar la consideració d'hàbitat rural que havíem establert fins ara per a aquests dos jaciments (García Roselló/Martín Menéndez/Cela, 2000; Pérez-Sala/García Roselló, 2002; Revilla/Zamora, 2006). D'aquesta manera, el ventall de jaciments rurals d'època tardoibèrica o romana republicana coneguts fins ara es reduiria, tot i que cal afegir-hi la localització l'any 2000 de can Sala (carrer Agustí Vendrell, 2 i 4), ja que per ara no hi ha gaires proves per acceptar la continuïtat de les restes del sector de can Benet 125 metres riera avall.

Així doncs, la presència d'un enclavament urbà, amb carrers que l'articulen, edificis públics i una *domus* de caire senyorial, podria estendre's sobre una superfície de més de 3 ha, tot i que hem de tenir en compte que la llera de la riera forma part d'aquesta superfície i, per tant, la superfície construïda i habitada seria sensiblement inferior.

L'ocupació de les zones de plana va anar lligada a canvis profunds en els models econòmics que fins llavors havien caracteritzat les comunitats indígenes del període ibèric ple. Des d'una perspectiva economicista, sovint s'associa l'existència dels nous assentaments situats a la plana amb un nou model d'explotació agrícola de la mateixa plana litoral, bàsicament especialitzat en el cultiu de la vinya. Excel·lents estudis com els de Jordi Miró (Miró, 1988) i Víctor Revilla (Revilla, 1995) palesen i demostren que el conreu de la vinya, la producció del vi i la seva comercialització van esdevenir el fenomen econòmic i comercial més important de les terres catalanes actuals durant els segles I aC i I dC. Tanmateix, aquesta activitat comercial basada en la viticultura és tangible, segons les dades arqueològiques més fiables, en contextos que cal situar al primer quart del segle I aC i es generalitza a mesura que avança el segle. Es produeix, doncs, un buit d'arguments a l'hora de relacionar els primers assentaments que se situen a la plana amb el moment d'aparició dels primers indicis d'una activitat econòmica relacionada amb la producció del vi.

De fet, aquest binomi format pels assentaments ibèrics de la plana i la viticultura ha estat difícilment sostenible fins que no s'han localitzat jaciments arqueològics on s'han pogut relacionar els assentaments amb les estructures de producció i comercialització del vi. Ens referim a la localització dels forns per a la fabricació de les àmfores, dels magatzems de *doliae* o dels cups o dipòsits de fermentació, per exemple. Quan aquestes estructures s'han documentat en assentaments rurals, s'associen a cronologies relativament tardanes, dins del segle I aC, sovint avançat. Tot i

així, la troballa freqüent d'envasos amfòrics de factura local i tipologia itàlica (Miró/Pujol/García Roselló, 1988; Comas et al., 1998; García Roselló/Gurri, 1996-1997) demostren una incipient però tanmateix important activitat viticultora que es pot remuntar perfectament a inicis del segle I aC.

Durant el període de funcionament de l'assentament d'època romana republicana que hi ha al centre de la vall de Cabrera de Mar, i concretament en un moment avançat d'aquest període, es detecta l'aparició dels primers indicis de canvi en el tipus de producció d'excedents agraris, els quals no sabem encara si també s'han d'entendre com una variació en el tipus d'ocupació dins l'entorn rural. Aquesta novetat és definida per la presència de produccions locals d'àmfores classificables dins les formes grecoitàlica, Dressel 1A i Dressel 1C, que, entre el moment que es van donar a conèixer per primer cop (Martín Menéndez, 2002) fins als darrers treballs de sistematització (López Mullor/Martín Menéndez, 2006; López Mullor/Martín Menéndez, en premsa), han anat augmentat en nombre a mesura que també s'han anat fent treballs d'excavació en contextos d'aquesta cronologia a la vall de Cabrera de Mar. No obstant això, es tracta encara d'una producció minoritària i mal coneguda, ja que no hem trobat cap abocador de producció dedicat a aquest tipus de material i la majoria dels exemplars que coneixem provenen de nivells d'hàbitat d'aquests jaciments. La seva datació presenta, també per aquest motiu, algunes dificultats, però cal establir-la per ara dins el primer quart del segle I aC o les darreries del segle II aC (López Mullor/Martín Menéndez, 2006, 448). D'aquest ventall de formes que hem esmentat, les més habituals són les Dressel 1C i les més escasses corresponen, òbviament, a les tipològicament més antigues.

Les evidències de producció de material amfòric local canvien de manera radical precisament quan es produeix l'abandó del jaciment de ca l'Arnau - can Mateu, ja que s'amortitzen les estructures i s'hi instal·la un centre terrissaire, encara de datació inicial imprecisa, però que sabem que ja estava funcionant dins el segon quart del segle de I aC. Alguns dels abocadors d'aquest centre productor han estat localitzats i, curiosament, solen estar associats, cada un, de manera molt majoritària o exclusiva, només a una forma d'àmfora. Així doncs, n'hi ha de Dressel 1 citerior, de

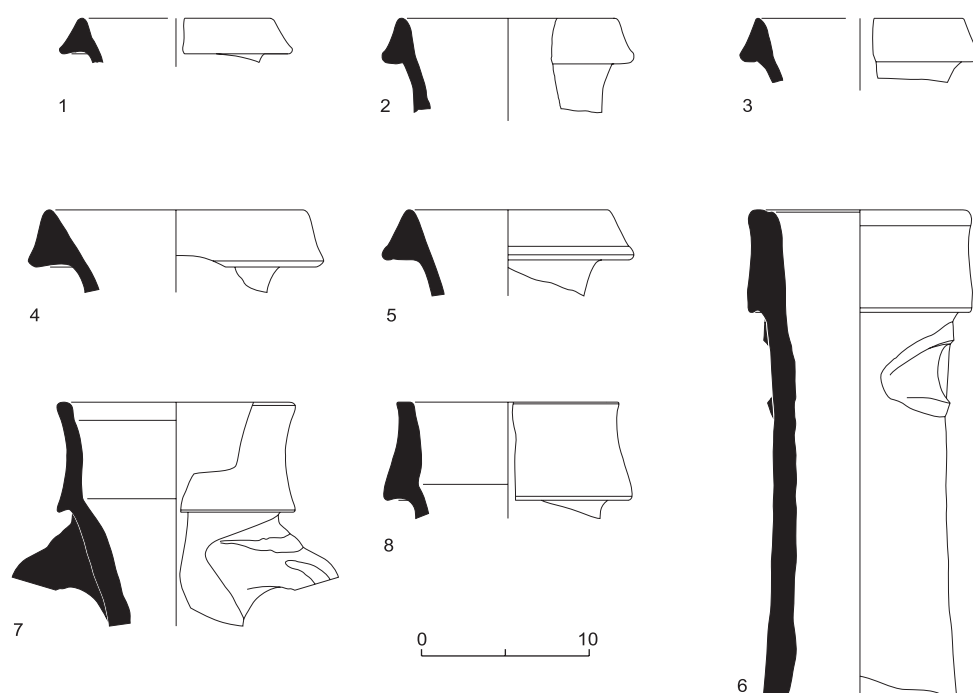

Figura 3. Àmfores de producció local trobades a l'assentament republicà de la vall de Cabrera de Mar: 1, grecoitàlica (Martín Menéndez, 2004a, fig. 22.8). 2 a 5, Dressel 1A (Martín Menéndez, 2004a 17.11 i López Mullor/Martín Menéndez, 2006, fig. 1.15 a 17). 6 a 8, Dressel 1C (López Mullor/Martín Menéndez, 2006, fig. 26 a 8).

Tarraconense 1 i, finalment, de Pascual 1. Pel que fa al que està compost de la primera d'aquestes tres formes, tot i que s'ha excavat de manera parcial, ens ha ofert ja un mínim de més d'una vintena d'individus, a més dels que s'han trobat en altres UE al voltant del forn, fet que fa augmentar el nombre total d'aquest tipus d'àmfora dins el jaciment fins a la seixantena d'exemplars.

La terrisseria de ca l'Arnau està situada a l'extrem nord del conjunt arqueològic del mateix nom i, a més, el forn que la defineix està situat a pocs centímetres de la paret d'època contemporània que tanca pel nord aquest conjunt. Així doncs, podem preveure amb seguretat que l'àrea original ocupada per aquesta instal·lació s'estenia cap al nord, per sota del barri de la Guardiola, i, de fet, les intervencions fetes recentment al carrer de Barcelona¹ d'aquest barri reflecteixen precisament aquesta situació.

Cap al sud i l'oest, gràcies als treballs de sondeig i de delimitació del jaciment de ca l'Arnau fets el 1997 i 1998, coneixem de manera força aproximada l'extensió d'aquest complex terrissaire, que, pel que tenim fins ara, comprendria una superfície de poc més de 600 m². Els límits físics d'aquesta àrea el constitueixen per l'oest i el sud sengles murs que, si bé no podem estar segurs que delimitin el conjunt de la terrisseria, sí que encerclen una àrea fora de la qual sols s'han trobat alguns abocaments de material amforal relatiu a aquesta activitat i potser alguna estructura mural de poca entitat que podria correspondre a aquest moment cronològic. Aquests hipotètics murs de tanca presenten també alguns detalls constructius, ja que el mur oest, en la seva part més propera al forn, consta d'un sòcol fet de pedra i fang i una part superior construïda a còpia de *tegulae* regularitzada amb fragments d'àmfora i fang. A més, just en aquest punt s'ha pogut documentar que en alguns períodes allà hi va haver un pas per entrar dins el complex i en altres moments aquest accés va estar tancat. Per la seva banda, el mur sud presenta en un punt del seu recorregut una canalització adossada pel cantó intern que després arriba a travessar aquest mur.

La superfície que comprèn aquest complex gairebé no ha estat excavada,

1. Els treballs més significatius, dirigits per Carles Velasco, van afectar una franja de dos metres d'ample al llarg del carrer Barcelona, situat uns cent metres al nord del forn, i van posar al descobert alguns farciments que contenien una bona quantitat de fragments d'àmfores de producció local. Aquests farciments estaven associats a estructures de funcionalitat encara per definir.

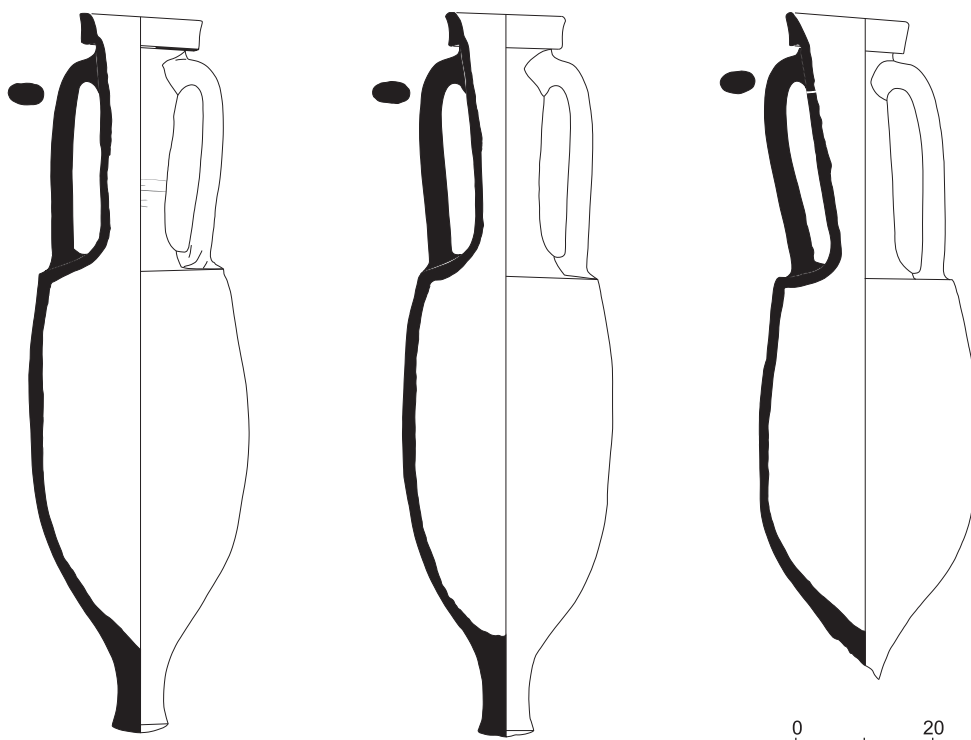

Figura 4. Àmfores Dressel 1 citerior procedents de l'abocador de can Pau Ferrer (Martín Menéndez, 2004a, fig. 3. 1, 2 i 4).

tan sols podem esmentar que en el seu extrem est, just a tocar de l'antiga llera de la riera, es van trobar, el 1997, unes estructures força arrasades a causa de la mateixa acció erosiva de la riera que hem volgut incloure a la planta adjunta, tot i que no podem afirmar amb seguretat que totes puguin associar-se a aquest conjunt terrissaire. Es tracta principalment d'un pou circular fet de pedra mig escairada i part d'una habitació travessada al biaix per una canalització. La resta de troballes tenen una interpretació més difícil ja que ni tan sols van poder ser excavades aquella vegada.

El forn presenta una planta rectangular de set per sis metres que està definida per un circuit de paraments perimetrals fets amb pedra lligada amb fang. Aquesta estructura rectangular envolta dins seu tant el laboratori i la cambra de foc que hi ha sota seu com la volta que defineix el *praefurnium*. Tota aquesta estructura està bastida sobre un terreny que presentava un pendent original en sentit nord-oest a sud-est, la qual cosa ha condicionat l'arquitectura del forn. En qualsevol cas, però, en la seva construcció s'ha procurat clarament que tingués la boca del *praefurnium* orientada vers el curs de la riera, també aprofitant el pendent natural del terreny vers la riera, cosa que facilitava, sens dubte, l'evacuació de la brutícia resultant de la cocció. D'altra banda, trobant-se el terreny situat al cantó nord del forn a una cota més alta, veiem que la porta per carregar i descarregar el laboratori, que té un metre i mig d'ample, se situa precisament en aquest cantó nord, i el marxapeu és una simple prolongació de la superfície de la graella. D'altra banda, s'ha pogut comprovar també que els paraments de pedra que delimiten el forn pel cantó nord presenten una potència escassa, a diferència dels que hi ha al cantó sud, que evidencien una alçada i solidesa notables.

El perímetre mural del forn confereix a tot el conjunt de l'estructura una estabilitat constructiva indubtable, però, en realitat, l'element que delimita les parts essencials que constitueixen el forn és un parament fet de fang —cuit per la mateixa utilització de la instal·lació— que ressegueix tant el laboratori com els laterals del *praefurnium*, lloc on finalment es

Figura 5. Àmfores Dressel 1 citerior procedents dels abocadors del centre productor de ca l'Arnau (Martín Menéndez, 2004b, fig. 20 i campanya d'excavacions 1997-1998 núm. 1 i 7).

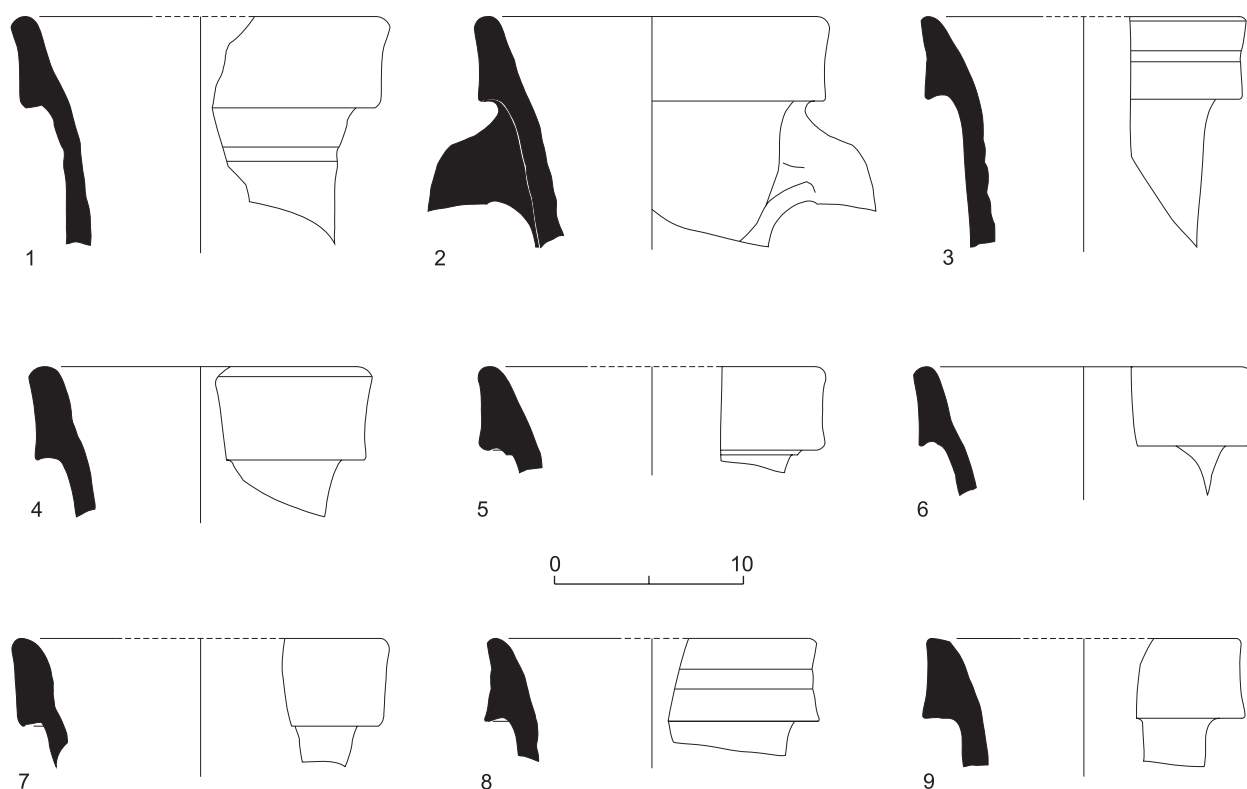
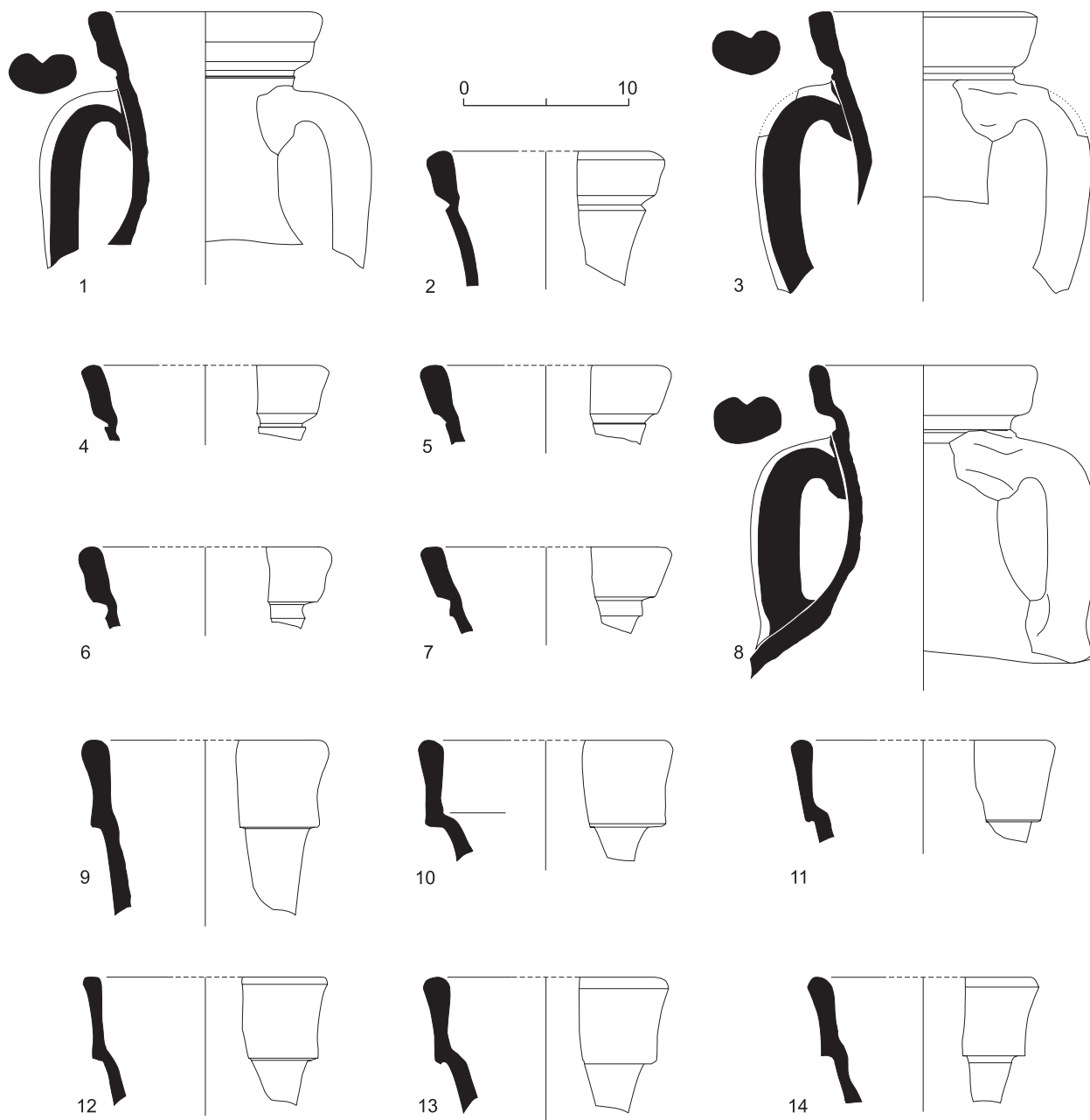

Figura 6. Àmfores procedents dels abocadors del centre productor de ca l'Arnau.

1 a 8, Tarraconense 1D (Martín Menéndez, 2004b, fig. 19.8 i 19.4, López Mullor/Martín Menéndez, 2006, fig. 6. 4-6 i campanya d'excavacions 1997-1998). 9 a 14, Tarraconense 1E (campanya d'excavacions 1997-1998).

desenvolupa en forma de volta de canó per fabricar-ne també el sostre. D'aquesta manera, el fet que els murs de pedra no segueixin el recorregut del parament de fang cuit a la part del *prae-furnium* provoca que es desenvolupin a cantó i cantó del *prae-furnium* dos espais o plataformes gairebé quadrades: la més septentrional aprofita el sediment preexistent i la que està situada al cantó sud va ser farcida al mateix temps que la construcció del mur perimetral. Creiem que aquestes dues superfícies, aparentment sense utilitat preestablerta, s'han d'interpretar com el lloc on alguns objectes, encara per coure, passaven un procés d'assecatment aprofitant les coccions que es feien prèviament, tal com hem pogut observar en terrisseries tradicionals que avui dia estan en funcionament.

El *prae-furnium*, amb una amplada d'1,40 metres, es presenta com una continuació centrada del pis de la cambra de foc, i tant les parets com el sostre estan fets amb fang cuit i presenten una forma de volta de canó irregular, que originàriament havia d'acabar integrant-se en l'estructura

que cobria el laboratori. El pis del *prae-furnium* va ser pavimentat en un moment avançat de la utilització del forn amb rajoles de terrissa de 29 per 44 cm. L'espai que hi ha davant de la porta d'accés al *prae-furnium* també presentava originàriament un pis de fang endurit per l'acció del foc. Aquest espai, en un moment determinat, va haver de ser protegit i delimitat per dos marges de contenció fets amb pedra, que van permetre el manteniment de la cota de circulació adient en el treball d'alimentar de combustible el forn, davant del successiu farciment dels terrenys circumdants.

La cambra de foc està delimitada pel mur de fang cuit que també envolta més amunt el laboratori, i el seu paviment, que és del mateix tipus que el que tenia originàriament el *prae-furnium*, s'ha de considerar també que estructuralment és la continuació del mur. L'estructura que sustenta el laboratori i que fa de sostre a la cambra de foc consta, de dalt a baix, de tres murets d'uns 65 cm d'alçada. Dos d'aquests murets s'adossen respectivament a les parets nord i sud de la cambra de foc i el darrer i més ample (uns 60 cm) se situa paral·lelament a aquests dos i parteix perpendicularment del mur oest de la cambra de foc i arriba quasi a l'inici del *prae-furnium*. Aquests tres murets constitueixen la base sobre la qual es recolzen totes les arcades que sustenten l'estructura de la graella i defineixen així les dimensions (1,2 m d'amplada per 3,4 m de llargada) de les dues naus paral·leles on funcionava la cambra de foc. Cada nau està formada per sis arcs de sustentació que tenen una amplada d'uns 36 a 38 cm i una separació entre si de 25 cm. Val a dir que aquestes dues naus estan comunicades entre si per l'espai que hi ha entre arcada i arcada, ja que, com hem dit, el muret central no és gaire alt i, per tant, deixa lliure l'espai que té sobre seu.

L'aspecte extern tant dels murets com dels arcs és força homogeni i amaga els elements que han estat utilitzats per construir-los, ja que tot està revestit d'una crosta de fang on només es veuen alguns fragments d'àmfores a la manera d'aplatat. Aquesta tècnica constructiva ha provocat que la forma de les arcades presenti un aspecte força robust i més aviat tubular. Tot i això, però, en algun punt concret de les arcades més malmeses es pot veure que han estat construïdes per mitjà de maons de 23 cm de llarg per 7 o 8 cm de gruix i amb una amplada de 26 cm. Aquests mateixos maons s'han utilitzat per omplir l'espai que hi ha entre cada dues arcades paral·leles i també per damunt de les arcades fins a assolir la cota desitjada per situar la graella.

Per sustentar la graella a l'espai que hi ha entre arcada i arcada es va utilitzar la tècnica següent. Primer es va col·locar un maó que feia de falca de 7 cm de gruix per 23 d'ample i una alçada de 26 —suposem que es tracta dels mateixos maons que abans hem esmentat. D'aquests maons posats a tot el llarg de la separació entre dues arcades —fins i tot a l'espai buit que hi ha sobre el muret central— n'hi ha un total de divuit, separats per un espai d'uns 15 cm. Dins de cada un d'aquests espais s'hi va col·locar, en sentit transversal, un altre maó o un fragment de maó, també en posició vertical, de 13 de llarg per 7 de gruix, la qual cosa permet visualitzar una mena de retícula en què cada espai buit està travessat per un dels forats de la graella. La graella, finalment, amb un espai útil de 14,75 m², està feta amb una superfície força uniforme de fang cuit, travessada per set rengles dobles d'un mínim de divuit forats cadascun, que coincideixen amb l'espai que hi ha entre cada una de les arcades dobles que la sustenten per sota. La cronologia inicial de la terrisseria és ara per ara problemàtica i encara incerta, ja que les tasques d'excavació no van assolir els nivells més antics. No obstant això, durant els treballs portats a terme a ca l'Arnau van aparèixer alguns fragments d'àmfores de fabricació local dels tipus grecoitàlica, Dressel 1A i Dressel 1C de cronologia anterior al tipus

Figura 7. Vista frontal del forn de ca l'Arnau.

Figura 8. La cambra de foc del forn de ca l'Arnau.

Figura 9. Detall de la graella del forn de ca l'Arnau.

Dressel 1 citerior que hi ha als abocadors provocats per aquesta activitat productiva. Ara per ara no és segur associar la fabricació d'aquests envasos més primerencs concretament a aquest forn, tot i que cal suposar que la instal·lació que els va produir no havia de ser gaire lluny. En aquest punt volem fer esment d'un darrer forn, amb una planta circular de més de tres metres de diàmetre i amb la boca encarada vers la riera, que es va localitzar a uns pocs metres al nord de les termes de ca l'Arnau i que *a priori* cal associar cronològicament a aquest assentament d'època republicana. Desgraciadament, aquest forn només ha estat excavat en superfície i encara s'ignora el material ceràmic que hauria pogut produir.

Tant els treballs d'excavació del forn rectangular com els d'alguns abocadors propers han permès documentar que en aquest complex terrisser s'hi van fabricar àmfores de les formes Dressel 1 citerior, Tarraconense 1 i Pascual 1. A més d'àmfores, també es van fabricar, però en menys quantitat, *dolia*, materials constructius —*tegulae*, *imbrices* i maons— i també vasos de parets fines i de ceràmica comuna.

La producció d'àmfores Tarraconense 1 és la més ben documentada en les estratigrafies que s'han practicat tant a l'oest com al sud del forn, exceptuant davant la porta del *praefurnium*, on les àmfores del tipus Pascual 1 han estat les més abundants, cosa perfectament comprensible

Figura 10. Àmfores Dressel 1 citerior de l'abocador de can Pau Ferrer.

d'aquests objectes, s'hi superposava un nivell amb material sensiblement més fragmentat però de tipologia similar, que evidenciava també la proximitat d'aquesta activitat productiva durant un període més llarg en el temps, el qual podria haver finalitzat ja dins el tercer quart del segle I aC, en vista dels escassos fragments d'àmfores de producció local de la forma Tarraconense 1 que s'hi han trobat.

Finalment, per sobre d'aquest abocament s'hi documenta la construcció d'estructures (paviment i mur) que es van trobar fortament arrasades i que potser s'haurien d'associar a una ocupació rural de l'indret, en cronologies immediatament posteriors a les que hem esmentat per als farciments.

En aquest jaciment s'hi van recollir una cinquantena d'àmfores de fabricació local del tipus Dressel 1 citerior. Aquests abocaments s'han de relacionar amb l'activitat d'un centre terrisser proper, l'existència del qual sembla que està prou testimoniada pel mateix material trobat —que en alguns casos presenta deformacions o defectes de cocció— i per la localització de fragments de maons recremats corresponents a l'estructura d'un forn.

El ventall cronològic que s'ha assenyalat per a la producció d'àmfores de les terrisseries de ca l'Arnau i de can Pau Ferrer és una dada força interessant. Amb el temps, la Laietània va esdevenir un territori especialitzat en el conreu de la vinya, en l'elaboració de vi i en la seva comercialització. La comprensió i la sistematització del fenomen d'exportació de vi laietà en època romana no és possible sense tenir present les dades que ofereixen els centres productors de la vall de Cabrera de Mar. A partir dels treballs efectuats en aquests jaciments sabem que l'exportació de vi laietà abans de mitjan segle I aC no va ser un fet puntual i de poc abast, com apuntaven les dades anteriors, sinó un procés iniciat abans, possiblement vers el darrer terç del segle anterior. Va ser, però, a partir del primer quart del segle I aC que la viticultura laietana va esdevenir un motor econòmic d'aquesta regió i es va consolidar i expandir de manera continuada al llarg de tot el segle I aC i gran part del segle següent.

Aquestes produccions, que sembla que s'inicien ja al segle II aC, s'han de relacionar amb els centres polítics, administratius i econòmics que se situen a la vall de Cabrera de Mar, els quals van impulsar i potenciar canvis importants en l'estructura econòmica de la població ibèrica, ja que es va introduir un nou conreu, el de la vinya, que a poc a poc va substituir el del cereal. És possible que la destinació d'aquest nou producte, el vi, fossin els exèrcits romans, com s'ha pogut comprovar posteriorment amb la producció de vi envasat en les àmfores tarraconenses dels tipus Tarraconense 1 i Pascual 1 (Miró, 1988) (Revilla, 1995).

En conclusió, no és inversemblant apuntar la possibilitat que l'inici de la viticultura laietana s'hagi de cercar en una àrea, la vall de Cabrera de Mar, que durant segles i bona part de l'etapa de la romanització havia esdevingut el centre més important d'organització i de concentració del poder polític i econòmic del territori.

Bibliografia

- COMAS, A., MARTÍN MENÉNDEZ, A., MATAMOROS, D., MIRÓ, J. 1998, Un tipus d'àmfora Dressel 1 de producció laietana. *Jornades Internacionals d'Arqueologia Romana: de les Estructures Indígenes a l'Organització Provincial de la Hispània Citerior, Itaca*. Annexos, 1, Barcelona, 149-160.
- GARCÍA ROSELLÓ, J., MARTÍN MENÉNDEZ, A., CELA, X. 2000, Nuevas aportaciones sobre la romanización en el territorio de Iluro (Hispania Tarraconensis), *Empúries*, 52, Barcelona, 29-54.
- GARCÍA ROSELLÓ, J. GURRI, E. 1996-1997, Les imitacions laietanes d'àmfores itàliques a la zona central de la comarca del Maresme en època tardorepublicana. *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, Vol. XXXVI, Girona, 397-424.

- LÓPEZ MULLOR, A., MARTÍN MENÉNDEZ, A. 2006, La production d'amphores Gréco-italiques, Dressel 1, Lamboglia 2 et Tarraconaise 1 à 3 en Catalogne, typologie et chronologie, *Actes du Congrès de Pézenas*. SFECAg, Marsella, 441-460.
- LÓPEZ MULLOR, A., MARTÍN MENÉNDEZ, A. (en premsa), Tipologia i datació de les àmfores tarraconenses produïdes a Catalunya, *Jornades d'Estudi: La Producció i el Comerç de les Àmfores de la Província Hispania Tarraconenses. Homenatge a Ricard Pascual Guasch*. Barcelona 17 i 18 de novembre de 2005.
- MARTÍN MENÉNDEZ, A. 2002, El conjunt arqueològic de ca l'Arnau (Cabrera de Mar, Maresme). Un assentament romanorepublicà, *Tribuna d'Arqueologia 1998-1999*. Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, Barcelona, 211-228.
- MARTÍN MENÉNDEZ, A. 2004a, Can Pau Ferrer (Cabrera de Mar, Maresme). 1997. *Actes de les Jornades d'Arqueologia i Paleontologia, comarques de Barcelona, 1996-2001*, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, Barcelona, 409- 422.
- MARTÍN MENÉNDEZ, A. 2004b, Intervencions arqueològiques a Ca l'Arnau - Can Mateu (Cabrera de Mar, Maresme), 1997-1998. *Actes de les Jornades d'Arqueologia i Paleontologia, comarques de Barcelona, 1996-2001*. Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, Barcelona, 376-407.
- MARTÍN MENÉNDEZ, A., GARCÍA ROSELLÓ, J. 2002, La romanización en el territorio de los layetanos y la fundación de la ciudad romana de Iluro (Hispania Tarraconensis), *Valencia y las primeras ciudades romanas de Hispania*, València, 195-204.
- MIRÓ, J. 1988, *La producción de ánforas romanas en Catalunya. Un estudio sobre el comercio del vino de la Tarraconense (siglos I a. C.- I d. C.)*, BAR, 473.
- MIRÓ, J., PUJOL, J., GARCÍA ROSELLÓ, J. 1988, El dipòsit del sector occidental del poblat ibèric de Burriac (Cabrera de Mar, el Maresme). Una aportació al coneixement de l'època ibèrica tardana al Maresme (s. I aC). *Laietania*, 4, Mataró.
- PÉREZ-SALA, M., GARCÍA ROSELLÓ, J. 2002, El jaciment arqueològic del Mas Català. Un assentament rural d'època ibèrica situat a la vall de Cabrera de Mar. *Laietania*, 13, Mataró, 5-48.
- REVILLA, V. 1995, *Producción cerámica, viticultura y propiedad rural en Hispania Tarraconensis (siglos I a. C.-III d. C.)*, Barcelona.
- REVILLA, V., ZAMORA, D. 2006, Organització i dinàmica del poblament al territori d'Iluro (Mataró, Barcelona) entre els segles II aC i VI dC, *Rhythms and Cycles of Countryside Romanization. Studies of the Rural World in the Roman Period*, 1, Girona, 41-66.